

KONFLIKT NA WSCHODZIE UKRAINY I ANEKSJA KRYMU – STANDARDOWYM PRZYKŁADEM DZIAŁAŃ HYBRYDOWYCH

CONFLICT IN THE EAST UKRAINE AND THE ANNEXATION OF CRIMEA – A STANDARD EXAMPLE OF HYBRID ACTIVITIES

Streszczenie: Konflikt hybrydowy to nowy rodzaj oddziaływania międzynarodowego, który z całą mocą ukazał się na wschodzie Ukrainy. Celem artykułu jest określenie definicji i charakteru tego konfliktu. Prezentacja ta została oparta na analizie rosyjskich działań wobec Ukrainy. Za punkt wyjścia przyjęto tezę, że działania hybrydowe to całokształt – niekiedy długofalowych – przedsięwzięć prowadzonych przez agresora w środowisku politycznym, ekonomicznym, militarnym i społecznym, w tym mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych. Ich celem jest osiągnięcie zamierzonych celów politycznych i strategicznych poprzez wykorzystanie różnorodnych środków nacisku, które uzależnią obiektu oddziaływania lub zmuszą go do prowadzenia polityki zbieżnej z interesami agresora.

Słowa kluczowe: konflikt hybrydowy, Ukraina Wschodnia, Krym

Summary: A hybrid conflict is a new way of international impact, which powerfully appeared on the east of Ukraine. The aim of the article is to specify the definition and the character of this conflict. The presentation was based on the analysis of the Russian actions against Ukraine. As the departure point it was adopted that the hybrid actions constitute a whole of undertakings, which sometimes are long-term, carried out by the aggressor in the political, economic, military and social environment, including national, ethnic and religious minorities. Their target is to achieve the planned political and strategic goals by the means of using a wide scope of pressure means, which will make the impact subject dependent or will force it to carry out the policy which is compatible with the aggressor's interests.

Keywords: hybrid conflict, Eastern Ukraine, Crimea

Koncepcja działań hybrydowych

Błyskotliwość, skala działań, szybkość oraz olbrzymia konsekwencja realizacji celów przez Federację Rosyjską zwłaszcza na Półwyspie Krymskim oraz na wschodzie Ukra-

iny spopularyzowały nowy termin „konflikt hybrydowy”¹. Od tego czasu termin ten jest powszechnie używany, zwłaszcza w środowisku medialnym, wojskowym, a nade wszystko politycznym. Pojęcie to stało się synonimem nowoczesnego podejścia do konfliktów zbrojnych oraz wszelkiego typu zagrożeń. Zjawisko hybrydowości stało się obszarem wielu opracowań oraz badań. NATO, UE oraz poszczególne kraje łącznie z Polską podjęły prace nad zdefiniowaniem hybrydowości. W opinii wielu ekspertów działania te stanowią nową formę zagrożenia, umożliwiając stosowanie przez potencjalnego agresora różnych form narzędzi w celu skrytego dokonania destabilizacji jednego lub kilku obszarów, np. politycznego, ekonomicznego, społecznego itp. Novum konfliktu hybrydowego to rola zmieniającego się otoczenia, które pozwala na wręcz anonimowe oddziaływanie na poszczególne podmioty państwowe lub wybrane obszary. Za przyczyny tego stanu uznać należy rozwój technologiczny zwłaszcza systemów informatycznych, postępującą globalizację, obejmującą już wszystkie obszary życia, zacieranie granic państwowych, tworzenie podmiotów ponadpaństwowych mających dochody porównywalne z wieloma krajami, co umożliwia tuszowanie agresywnych działań przez podmioty państwowe i/lub niepaństwowe. Zmiany te wykreowały nowy typ zagrożeń, powszechnie zwanych hybrydowymi (Pawlak, Keplin, 2016/1, s. 5). Działania te wykorzystują sprzyjające warunki biznesowe, prawne oraz polityczne do realizacji długofalowych działań mających za zadanie osiągnięcie zamierzonych celów pośrednich i w dalszej perspektywie głównych. Cechą charakterystyczną tych działań jest utrudnienie zdefiniowania potencjalnego agresora/ów przez państwo/a będące celem ataku. Sytuacja taka daje bardzo dużą swobodę manewru potencjalnemu agresorowi do prowadzenia wrogich działań określanych hybrydowymi. Dodatkowo działania hybrydowe pozwalają z łatwością potencjalnemu agresorowi lub agresorom wyprzeć się swoich działań. Zaatakowany nawet będąc pewien autorstwa ataku, nie jest w stanie przedstawić dowodów przeciwko atakującemu (Niedzielski, s. 37). W związku z powyższym pojawia się nowa forma zagrożeń, która stanowi ogromne wyzwanie dla zapewnienia bezpieczeństwa współczesnego świata. Na podstawie kwerendy dostępnej literatury oraz przeprowadzonych prac zidentyfikowano wiele opracowań i terminów opisujących zjawisko hybrydowości.

- Działania hybrydowe to działania zmierzające do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych z możliwością utrzymania dotychczasowych stosunków gospodarczych i/lub dyplomatycznych. Działania te prowadzone są przez podmioty państwowe i/lub niepaństwowe w sposób zaplanowany i skoordynowany oraz łączą różne środki wywierania nacisku i uzależniania od potencjalnego agresora. Mogą być one prowadzone w środowisku politycznym, ekonomicznym, militarnym i społecznym, w tym mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych.

¹ Jedną z pierwszych osób popularyzujących termin wojna hybrydowa był Frank G. Hoffman, emerytowany podpułkownik marines, pracownik naukowy Instytutu Studiów Strategicznych Narodowego Uniwersytetu Obrony USA oraz Międzynarodowego Instytutu Badań Politycznych, FPRI [online] 17.06.2010, <http://www.fpri.org/contributor/frank-hofman> [dostęp: 06.11.2015].

- Strategia działań hybrydowych zapewnia osiągnięcie celów z wykorzystaniem dostępnego potencjału przy uwzględnieniu zmian i trendów w otoczeniu. W zależności od fazy planu jej wdrażania realizowana jest w sposób skryty lub jawny, wykorzystując instrumenty niemilitarne i militarne.
- Model działań hybrydowych to przyjęty sposób działania, ograniczony zdolnościami i wolą potencjalnego agresora, występujący we wszystkich lub w wybranych obszarach: politycznym, ekonomicznym, militarnym, społecznym, informacyjnym i infrastruktury.
- Zagrożenia o znamionach hybrydowych to osiągnięcie stanu zagrożenia państwa w co najmniej dwóch obszarach PEMSII² równocześnie, utrudniające lub uniemożliwiające podjęcie jednoznacznej reakcji (Dębczak, Pawlak, Keplin, 2015).

Ujednolicenie glosariusza terminologii w obszarze działań hybrydowych pozwoliło na opracowanie faz działań hybrydowych. Zaprezentowane one zostały między innymi w opracowaniu W. Gierasimowa³. Jego model przybrał postać schematu składającego się z sześciu etapów narastania konfliktu oraz diagramu obrazującego połączenie działań militarnych i niemilitarnych. Wyróżnia on następujące fazy: działania utajnione, zaostrzenie, rozpoczęcie działań sygnalizujących konflikt, kryzys, rozstrzygnięcie, przywrócenie pokoju (Герасимов, 2013). Na uwagę zasługuje także opracowanie fińskie. Ujęto w nim sześć faz takich działań: przygotowanie strategiczne, przygotowanie polityczne, przygotowanie operacyjne, eskalacja napięcia, obalenie władzy centralnej w regionie docelowym, ustanowienie alternatywnej władzy (Racz, s. 59–63). Dla porównania w opracowaniu łotewskiej Narodowej Akademii Obrony wymieniono osiem faz tzw. wojny nowej generacji, w których mieszczą się poniższe działania: niemilitarne, wpływające negatywnie na społeczność, ekonomię i działania polityczne, ukierunkowane na wprowadzenie w błąd ośrodków dyplomatycznych, politycznych oraz medialnych, mające na celu zastraszenie ludności i wskazanie bezcelowości dalszego oporu, destabilizacyjne i propagandowe, wprowadzające strefy zakazu lotów, oznaczające rozpoczęcie działań militarnych poprzez intensyfikację rozpoznania i użycie sił specjalnych, wielopłaszczyznowe, w tym informacyjne, dyplomatyczne oraz militarne jako wywarcie presji z użyciem paramilitarnych i regularnych sił zbrojnych, mające na celu zniszczenie sił przeciwnika przez siły specjalne i precyzyjne uderzenia oraz wojska lądowe (Bierznis, s. 6).

Wyżej wymienione fazy działań nie charakteryzują wszystkich możliwych działań podjętych przez potencjalnego przeciwnika. W pracach narodowych realizowanych przez CDiS SZ ujednolicono wszystkie występujące znane przypadki konfliktów o znamionach hybrydowych i opracowano jako uniwersalne fazy przebiegu działań hybrydowych.

Wyróżniono następujące fazy działań hybrydowych (Schemat 1): przygotowanie; destabilizacja; działania militarne; rozstrzygnięcie.

² Segmentacja otoczenia na obszary: Polityczny, Ekonomiczny, Militarny, Społeczny, Informacyjny, Infrastruktury.

³ Generał Walerij Gierasimow – Szef Sztabu Generalnego Federacji Rosyjskiej.

Faza I Przygotowania		Faza II Destabilizacja	Faza III Działania militarne	Faza IV Rozstrzygnięcie
Część skryta	Część jawna			

Schemat 1. Poglądowy schemat faz działań hybrydowych.

Źródło: Opracowanie własne.

	FAZA I Przygotowania		FAZA II Destabilizacji	FAZA III Działania militarne	FAZA IV Rozstrzygnięcie
	część skryta	część jawna			
Wojna					
Stany nadzwyczajne					
Kryzys					
Narastanie kryzysu/ Kryzys					
Stan normalny					
	Stan normalny	Stan normalny	Narastanie kryzysu/ kryzys	Kryzys	Powrót do stanu normalnego/akceptacja rozwiązań politycznych

Legenda:

— — — Przykład nr 1 działań agresora

————— Przykład nr 2 działań agresora z możliwością ominięcia poszczególnej fazy

Schemat 2. Przykładowy efekt narastania zagrożeń sterowany przez potencjalnego przeciwnika z utrzymaniem go poniżej progu wojny.

Źródło: opracowanie własne za: „Przegląd Sił Zbrojnych” 3/2017

Faza I – przygotowanie 1a część skryta – działania w tej fazie mają charakter niejawny poprzez wspieranie oraz wykorzystanie różnego typu grup nacisku i wpływu. Ich znaczenie jest kluczowe dla przygotowania i prowadzenia dalszych działań. W fazie I 1b część jawna ma miejsce w przypadku ujawnienia symptomów działań hybrydowych. Prowadzący je tworzy atmosferę sprzyjającą kontynuowaniu osiągania celów, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Faza II – destabilizacja to zakłócenie funkcjonowania ośrodków władzy, struktur bezpieczeństwa, z wykorzystaniem środowiska informacyjnego we wszystkich lub w wybranych obszarach, między innymi politycznym, ekonomicznym i społecznym. Faza ta może być celem samym w sobie lub obejmować osiąganie innych celów pośrednich. Faza III - działania militarne to wykorzystywanie i wspieranie grup paramilitarnych i/lub regularnych sił zbrojnych. Aktywności tej towarzyszą działania niemilitarne, w tym także dyplomatyczne oraz informacyjne. Faza IV obejmuje rozstrzygnięcie.

Należy zwrócić uwagę, że nie zawsze musi dojść do działań militarnych, dlatego na rysunku faza ta oznaczona jest linią przerywaną. Uzależnione jest to faktycznym celem przeciwnika oraz stopniem osłabienia i złamania woli zaatakowanego podmiotu. Dla planowania przeciwdziałania należy wskazać, jak działania agresora i jego poszczególne fazy nakładają się na funkcjonowanie atakowanego podmiotu w stanie normalnym, kryzysu i ewentualnie wprowadzenia stanów nadzwyczajnych (Schemat 2).

Z przedstawionego na schemacie 2. wykres nr 1 (linia przerywana) działania potencjalnego agresora wymusiły opór atakowanego podmiotu i doprowadziły do działań militarnych. Jednak wcześniejsze działania agresora pomimo oporu danego podmiotu, doprowadziły do przyjęcia/zaakceptowania proponowanych rozwiązań. W drugim przypadku (linia ciągła) agresor tak zaplanował i przeprowadził działania hybrydowe, że zaatakowany podmiot zmuszony był do przyjęcia zaproponowanych rozwiązań agresora bez stawiania oporu lub stawienie oporu było już niemożliwe czy bezcelowe i z góry skazane na niepowodzenie.

Należy zaznaczyć, że działania hybrydowe muszą spełniać określone warunki, aby realizacja zakładanych celów długoterminowych skończyła się powodzeniem. Potencjalny przeciwnik prowadząc działania w danym obszarze lub obszarach, wybiera najbardziej podatne i najmniej odporne obszary. Każde działanie w poszczególnym obszarze dochodząc do granicy tzw. akceptowalnego ryzyka, oddziałuje już na pozostałe w następstwie przyczynowo-skutkowym, utrudniając lub uniemożliwiając przeciwdziałanie. Skuteczne działania hybrydowe powinny doprowadzić do tego, że w jednym lub kilku wybranych obszarach PEMSII dane zagrożenie winno osiągnąć poziom kulminacyjny i przekroczyć tzw. akceptowalny poziom bezpieczeństwa w celu utrudnienia przeciwdziałania (Pawlak, 2017).

Do realizacji działań hybrydowych potencjalny agresor będzie używać różnych narzędzi (terroryzmu, przestępczości, anarchii itp.) w zależności od celów i rozpoznanych obszarów PEMSII danego podmiotu, w szczególności na obszarach najbardziej podatnych. Jednym z narzędzi działań hybrydowych są tzw. środki aktywne jako za-

grożenia niemilitarne⁴. Środki aktywne, stosowane przez wiele mocarstw na przestrzeni wieków, zostały zmodyfikowane, a doprowadzone do perfekcji w czasach ZSRR, i są wciąż doskonalone. Według Federacji Rosyjskiej środki aktywne mają wymiar polityczny, ekonomiczny, wojskowy i ideologiczny. Przedsięwzięcia realizowane są jako agencjonalno-operacyjne, ukierunkowane na wywieranie wpływu na politykę zagraniczną i wewnętrzną sytuację polityczną krajów będących obiektem tych działań w rezultacie następuje osłabienie polityczne, wojskowe, gospodarcze i ideologiczne. Charakterystyka środków aktywnych obejmuje: jawne efekty, niejawne mechanizmy oddziaływania, wielopłaszczyznowość, utajnionego autora/ów, skryty cel, długoterminowość. Środki aktywne mogą być skierowane na różne obszary z różną częstotliwością, a przede wszystkim z różną siłą.

W obecnej dobie najbardziej zauważane i łatwe do identyfikacji działanie agresora można zauważyć w obszarze informacyjnym oraz cyberprzestrzeni. Działania informacyjne skupiać się będą na: manipulacji i kontestowaniu przekazu, ataku na sferę ciągu logicznego myślenia, kreowaniu postaw oraz tzw. graniu na emocjach poprzez odpowiednią narrację relacjonowanych faktów. Tego typu działania skierowane będą np. bezpośrednio na obszar społeczny, w efekcie czego agresor może realizować działania pośrednie w obszarze politycznym czy ekonomicznym. Wytropienie tego typu działań jest bardzo trudne ze względu na anonimowość autorów oraz oddziaływanie na wielu płaszczyznach w obszarach ekonomicznym, politycznym, społecznym, informacyjnym zgodnie z prawem, zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. Środki aktywne są podstawowym narzędziem w działaniach hybrydowych. Potencjalny przeciwnik będzie je stosować przez cały okres, jednak dla agresora ich znaczenie jest istotne w fazie przygotowawczej, gdyż od nich zależeć będzie na sukces dalszych działań. Tylko wczesne wykrycie podjętych działań przez agresora umożliwi zastosowanie adekwatnych środków przeciwdziałających lub niwelujących ewentualne skutki działań.

Sposób prowadzenia rosyjskich działań na Ukrainie do aneksji Krymu

Na temat genezy działań podjętych przez Federację Rosyjską i samego przebiegu konfliktu na wschodzie Ukrainy oraz aneksji Półwyspu Krymskiego powstało wiele opracowań i publikacji. Działania te wzbudziły ogromny niepokój w krajach NATO i państwach graniczących z Federacją Rosyjską. Większość analityków, polityków oraz dowódców skupia się na samych działaniach podjętych od 2014 r., jest to wybiórcza analiza, skupiona zwłaszcza na samych działaniach zbrojnych (Regina-Zacharski, 2015). Działania zbrojne są jedynie kumulacją realizacji celów długoterminowych lub skutkiem błędów i zaniedbań, nie oddają one w całości spektrum podjętych działań przez potencjalnego agresora. Rozumowanie takie nie analizuje przyczyn i sprzyjających warunków do rozwoju poszczególnych zagrożeń. Wojny i konflikty nie wybuchają

⁴ O wadze tych środków świadczy fakt zorganizowania konferencji nt. środków aktywnych w ramach Strategicznego Przeglądu Obronnego w Warszawie w dniu 28.02.2017 r.

z dnia na dzień. Dlatego stosowany błędnie przez wielu termin wojna hybrydowa „[...] zawęża pojęcie hybrydowości i utożsamiana jest z siłami zbrojnymi, które stanowią de facto minimalną część w całym spektrum podjętych działań przez potencjalnego agresora” (Dębczak, Pawlak, Keplin, 2015, s. 45). Aby obraz przyczyn konfliktu oraz stanu bezpieczeństwa państwa, zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego, był pełny, należy przeanalizować zagrożenia oraz warunki sprzyjające ich rozwojowi na przestrzeni kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu lat (w niektórych przypadkach również w szerszym aspekcie historycznym). Do analizy konfliktu na Ukrainie oraz działań skierowanych przez Federację Rosyjską w celu zatrzymania marszu tego państwa na zachód i niedopuszczenia do jego wyjścia z regionu wpływu niezbędne jest prześledzenie głównych czynników, które wpływają na destabilizację kraju. W tym celu przyjęto analizę otoczenia w obszarach politycznym, ekonomicznym, militarnym, społecznym, infrastruktury oraz informacyjnym (PEMSII). Należy przy tym zaznaczyć, że według założeń strategii politycznej budowy tzw. bezpiecznej przestrzeni wokół terytorium Federacji Rosyjskiej Ukraina jako państwo graniczne z dostępem do Morza Czarnego wpisywała się w element bezpiecznej przestrzeni, uwzględniając w sposób szczególny interesy Rosji. Możliwość wyjścia na Morze Śródziemne oraz posiadanie rozbudowanych baz wojskowych na Półwyspie Krymskim zapewniały Rosji wymagany poziom bezpieczeństwa, czyli możliwość osiągnięcia założonych celów strategicznych (szerzej: Mękiszak 2014, Mickiewicz 2016). Konieczność utrzymania tego poziomu bezpieczeństwa mobilizowała zatem Rosję do zaplanowania działań mających na celu uzależnienie Ukrainy lub jej destabilizację, a w konsekwencji rozpad tego państwa lub narzucenie mu politycznych rozwiązań. Uznanie, czy na Ukrainie zostały podjęte działania typu hybrydowego, wymaga nie tylko określenia obszarów oddziaływania politycznego, ale także uwzględnienia roli procesów politycznych, występujących od chwili uzyskania niepodległości przez ten kraj.

Ukraina uzyskała suwerenność w wyniku rozpadu ZSSR. Powstała jako państwo o dużym obszarze terytorialnym z olbrzymim potencjałem przemysłowym, wydobywczym i rolnym. Jednak stanowiła państwo zróżnicowane pod względem narodowościowym, a przede wszystkim mentalnym. Nosila na sobie również brzemień różnic dotyczące okresu II wojny światowej, które później skwapliwie wykorzystane zostały przez oponentów. Z różnic tych doskonale zdawali sobie sprawę architekci niepodległej Ukrainy, a przejawiało się to między innymi w próbach budowy tożsamości regionalnej. W ramach podjętych w latach 90. XX wieku na wschodzie Ukrainy prób budowy integralności narodowej wykorzystywano między innymi mit Kozaków zaporoskich. Niemniej jednak w referendum niepodległościowym, przeprowadzonym 1 grudnia 1991 r., wzięło udział 84,18% wyborców, z których 90,32 % głosowało za niepodległością. Jednak najniższy wynik uzyskała Republika Autonomiczna Krymu – 54,19% głosów, dla porównania obwód doniecki uzyskał 76,85%, a ługański 83,86% (<http://www.ukrwekly.com/old/archive/1991/499101.shtml>). Efektem referendum było uzyskanie suwerenności przez państwo ukraińskie. Należy zwrócić uwagę, że dziś wrogie sobie regiony w znaczącym procencie opowiedziały się za niezależną Ukrainą. W latach 90. bliskie

związki Ukrainy z Rosją⁵ nie potęgowały dążeń separatystycznych i nic nie wskazywało na wielki podział społeczeństwa i totalnie zwalczające się obozy. Oceniając powody tak odmiennego nastawienia wśród społeczeństwa, wskazać należy, iż najistotniejszym czynnikiem różnicującym dane społeczeństwo, a zarazem przyczyną dążeń nacjonalistycznych czy internacjonalistycznych, jest słaba kondycja ekonomiczna państwa oraz brak perspektyw rozwoju. Ukraina jak większość państw byłego Układu Warszawskiego po jego rozpadzie, a zwłaszcza ZSSR, borykała się z wieloma problemami. Nowe państwo w spadku otrzymało zacofaną gospodarkę ukierunkowaną na tzw. gospodarkę planową z rozbudowanym sektorem ciężkim, niewydolnym, źle zarządzanym rolnictwem i wyeksploatowaną infrastrukturą. Częściowe otwarcie rynków zbytu pogłębiło tylko recesję gospodarczą, taniej było kupić gotowe, niż inwestować i produkować u siebie. Zresztą ten pogląd i stosowana polityka dotyczyły większości byłych państw socjalistycznych. Dodatkowo nastąpiła tzw. rabunkowa prywatyzacja, często określana mianem dzikiego kapitalizmu, w większości realizowana przez były aparat polityczny i elity rządzące. W efekcie tych działań wyłoniły się nowe grupy społeczne: oligarchia, czyli właściciele sprywatyzowanych zakładów oraz tzw. noworusy, nieliczna skorumpowana klasa średnia. Dodatkowo rozpad byłych struktur agenturalnych, brak poszanowania władzy, otwarcie na zachód, wszystko to przyczyniło się do wzrostu przestępczości popolitej oraz zorganizowanej i to na każdym szczeblu. Popularne stały się ściągane haracze nawet od staruszek handlujących na bazarach przez tzw. żołnierzy mafii, zwanych reketami.

Pogarszająca się sytuacja ekonomiczna, nieudolna polityka, brak reform ekonomicznych, prawnych itp., brak wizji wyraźnej poprawy bytu obywateli wzbudzał coraz większe niezadowolenie społeczne. Upadek ZSSR oraz polityka rabunkowa, a przede wszystkim brak reform cofnął kraj w rozwoju, doprowadzając do wewnętrznych napięć (Pawlak, Keplin 2016/2). Powstała w kraju sytuacja, zwłaszcza ekonomiczna, doprowadziła do widocznego podziału społeczeństwa. Podzieliło się ono na dwie zasadnicze grupy, oskarżając za wynikłą sytuację: jedna strona – nieudolność rządów w Kijowie, druga – wpływy i hamowanie reform przez Federację Rosyjską. Efektem był przełom określany mianem pomarańczowej rewolucji, trwającej od 21 listopada 2004 r. do 23 stycznia 2005 r. Po wygranej opozycji reprezentowanej przez Wiktora Juszczenkę, wybór przez Ukrainę orientacji prozachodniej stał się oczywisty zarówno dla Rosji, jak i jej sympatyków, zwłaszcza tych na Krymie. Sukces pomarańczowej rewolucji nie został jednak wykorzystany przez jej zwycięzców. Nie zdołano lub nie chciano przeanalizować głównych przyczyn powstania kryzysu i wybuchu spontanicznej rewolucji, jeszcze wówczas bezkrwawej. Nie podjęto wysiłków celem zjednoczenia podzielonego społeczeństwa oraz zinterpretować możliwych konsekwencji jego podziału. W rezultacie braku działań w sferze ekonomiczno-gospodarczej i społecznej oraz wewnętrznych sporów o władzę nie zdołano wyprowadzić kraju z zapaści gospodarczej, mimo że oczy świata zachodniego przyjaźnie spoglądały na przemiany w Ukrainie, a Federacja Rosyjska prowadziła drugą

⁵ 8 grudnia 1991 r. Ukraina wraz z Federacją Rosyjską i Białorusią podpisała porozumienie o utworzeniu Wspólnoty Niepodległych Państw.

wojnę w Czeczenii. Dodatkowo elity wyłonione po rewolucji miały olbrzymi mandat zaufania od społeczeństwa, które również godziło się ponieść konsekwencje ewentualnych reform. Większość ekspertów uważa okres po pomarańczowej rewolucji za najbardziej dogodny dla rozwoju Ukrainy w jej niepodległej historii. Niewykorzystanie szans, jakie dawało poparcie społeczeństwa dla budowy tzw. państwa prawa i rozprawienia się z oligarchią oraz szerzącym się grupom zorganizowanej przestępczości, doprowadziło do przegranych wyborów przez obóz rządzący. Szanse odbudowy Ukrainy zostały utracone, co dodało paliwa opcji prorosyjskiej. Na wzrost niechęci do prozachodnich władz wpływała również umiejętnie stosowana przez Federację Rosyjską polityka informacyjna, zwłaszcza w trakcie i po wydarzeniach pomarańczowej rewolucji. Do sukcesu Rosji i jej zwolenników przyczyniły się również nieudolna polityka, wewnętrzne spory polityczne, wszechobecna korupcja oraz wzrost przestępczości (w niektórych kręgach wręcz bezprawia). Politycy wyniesieni na barkach ludzi marznących na mrozie szybko zapomnieli o hasłach i ideach przeświecających pomarańczowej rewolucji.

Podział społeczeństwa po pomarańczowej rewolucji stał się tak wyraźny, że odżyły stare antagonizmy, podsycane waśniami z okresu II wojny światowej. Różnice te, zwłaszcza dotyczące bohaterów nowożytnej Ukrainy, miały stać się wkrótce paliwem nienawiści. Nastąpił wzrost popularności organizacji nacjonalistycznych, zwłaszcza na zachodzie Ukrainy. Dobitym przykładem marszu po władzę jest partia Swoboda, która w wyborach w 2004 r. uzyskała ok. 1% głosów, by w wyborach parlamentarnych w 2012 r. otrzymać ponaddziesięcioprocentowe poparcie ($10,44\% = 2\,129\,906$ głosów), co dało jej piąte miejsce (*Вибори народних депутатів України*). Brak reform gospodarczych, frustracja społeczeństwa zarówno na wschodzie, jak i na zachodzie Ukrainy, zaczęły osiągać punkt kulminacyjny. W konsekwencji nieudolność rządów doprowadziła do fiaska obozu pomarańczowej rewolucji i w wyborach parlamentarnych w 2006 r. prorosyjska Partia Regionów zdobyła największą liczbę głosów i premierem został Wiktor Fiodorowicz Janukowycz. Kolejne wybory w 2010 r. definitywnie wskazały zwycięzcę i w drugiej turze wyborów prezydenckich Wiktor Janukowycz wygrał z Julią Tymoszenko, uzyskując 48,95% głosów, w tym w Republice Autonomicznej Krymu i na wschodzie Ukrainy ponad 80%. Wybory pokazały niezbiecie, jak duże podziały wśród społeczeństwa panują po 20 latach niepodległości, które różniły się znacznie od referendum w 1991 r. na niekorzyść suwerenności Ukrainy. Nasuwa się pytanie, kto jest odpowiedzialny za tak wielki podział społeczeństwa? Z analizy wynika, że pierwsze ekipy rządzące w niepodległej Ukrainie nie wykorzystały okazji do transformacji, mimo że cieszyły się ogromnym poparciem społecznym, a Rosja zajęta była swoimi wewnętrznymi problemami. Na ich usprawiedliwienie można dodać, że w tym okresie wszystkie państwa byłego bloku socjalistycznego wymagały pomocy oraz inwestycji zagranicznych. Ukraina, nie określwszy swej przyszłości politycznej, została na marginesie interesów Europy. Dało to możliwość Federacji Rosyjskiej do prowadzenia, mimo olbrzymich problemów wewnętrznych, tzw. działań aktywnych, zwłaszcza w obszarze agenturalnym. Niewątpliwie zaniedbania oraz pozbawienie Ukrainy pomocy przez Zachód przyczyniły się do jej upadku ekonomicznego, ale przede wszystkim stało się tak z braku określenia przez rząd Ukrainy w latach 90., w jakim kierunku miało podążać to niepodległe

państwo. Sytuację tę wykorzystała Federacja Rosyjska. Doprowadziło to do wydarzeń na Majdanie w 2013/2014 r.

Znaczenie protestu na Euromajdanie

Na progu 2013 r. Ukraina stanęła przed koniecznością określenia swojego miejsca w geopolityce na kolejne dziesięciolecie. Kraj był na granicy bankructwa i rozpadu. Sytuacja stawiała się coraz bardziej napięta, tym bardziej że ważyły się losy umowy stowarzyszeniowej z UE, z którą prozachodni Ukraińcy wiązali wielkie nadzieje. Janukowycz miał tego świadomość, jednak uzależnienie od Rosji i jej wpływy nakazywały postąpić inaczej. W tym miejscu należy wspomnieć, że pozycja Federacji Rosyjskiej zarówno ekonomiczna, jak i w obszarze polityki międzynarodowej, wzmocniła się, a prezydent W. Putin przez wielu zachodnich ekspertów ekonomicznych był określany ojcem sukcesu Rosji. Wielu czołowych polityków zachodniego świata, łącznie z USA, wiązało z Rosją wielkie nadzieje na współpracę, dając jej wolne pole dla działań podejmowanych przez nią zwłaszcza w obszarze agenturalnym w wymiarze informacyjnym oraz ekonomicznym i militarnym. W efekcie dążeń sił opowiadających się za drogą proeuropejską, a zbliżeniem z Rosją powstał kolejny konflikt polityczny. Jasne było, że dojdzie do konfrontacji sił opozycyjnych i nie będzie to już bezkrwawa pomarańczowa rewolucja. Prezydent Janukowycz, reprezentujący Partię Regionów, mocno uzależnioną od wpływów Federacji Rosyjskiej, tłumaczył swoją decyzję o niepodpisaniu umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską lepszymi warunkami pomocy gospodarczej oferowanymi przez Rosję. Ścierały się tu interesy i wpływy zarówno zachodnie, jak i rosyjskie. Niepodpisanie umowy stowarzyszeniowej z UE przez Janukowycza było bezpośrednią przyczyną wybuchu demonstracji w Kijowie, zwanej Euromajdanem. Większość demonstrantów rekrutowała się z terenów Zachodniej Ukrainy. W ten sposób nastąpił całkowity zwrot polityczny i w rezultacie utrata władzy przez obóz rządzący po krwawych zjściach na ulicach Kijowa (fot. 1). Zwycięstwo „ulicy” nie dotyczyło całego społeczeństwa Ukrainę. Wspominany podział miał teraz odrodzić się ze wzmożoną siłą i stać się zarzewiem kolejnego buntu i protestów tym razem drugiej, prorosyjskiej strony Wschodniej Ukrainy i Krymu.

Działania informacyjne Federacji Rosyjskiej

Polityka informacyjna stosowana przez Federację Rosyjską skierowana była w szczególności do mieszkańców Wschodniej Ukrainy oraz Krymu, zamieszkałych m.in. przez mniejszość rosyjską. W swoich programach radiowo-telewizyjnych nie ukrywano niechęci do prozachodnich partii ukraińskich oraz działań Unii Europejskiej i NATO, obwiniając obie organizacje za poziom życia. Wspominane antagonizmy z II wojny światowej kreowały przekaz medialny. W tym czasie prym wiodły popularne filmy, programy i seriale z dawnego ZSRR, utrzymujące nostalgię za byłym ładem, indoktrynujące młodsze pokolenia w duchu wielkiej Rosji oraz ukazujące sukces klasy średniej za rządów Władimira Putina. Nie bez znaczenia miał fakt, że większość mieszkańców

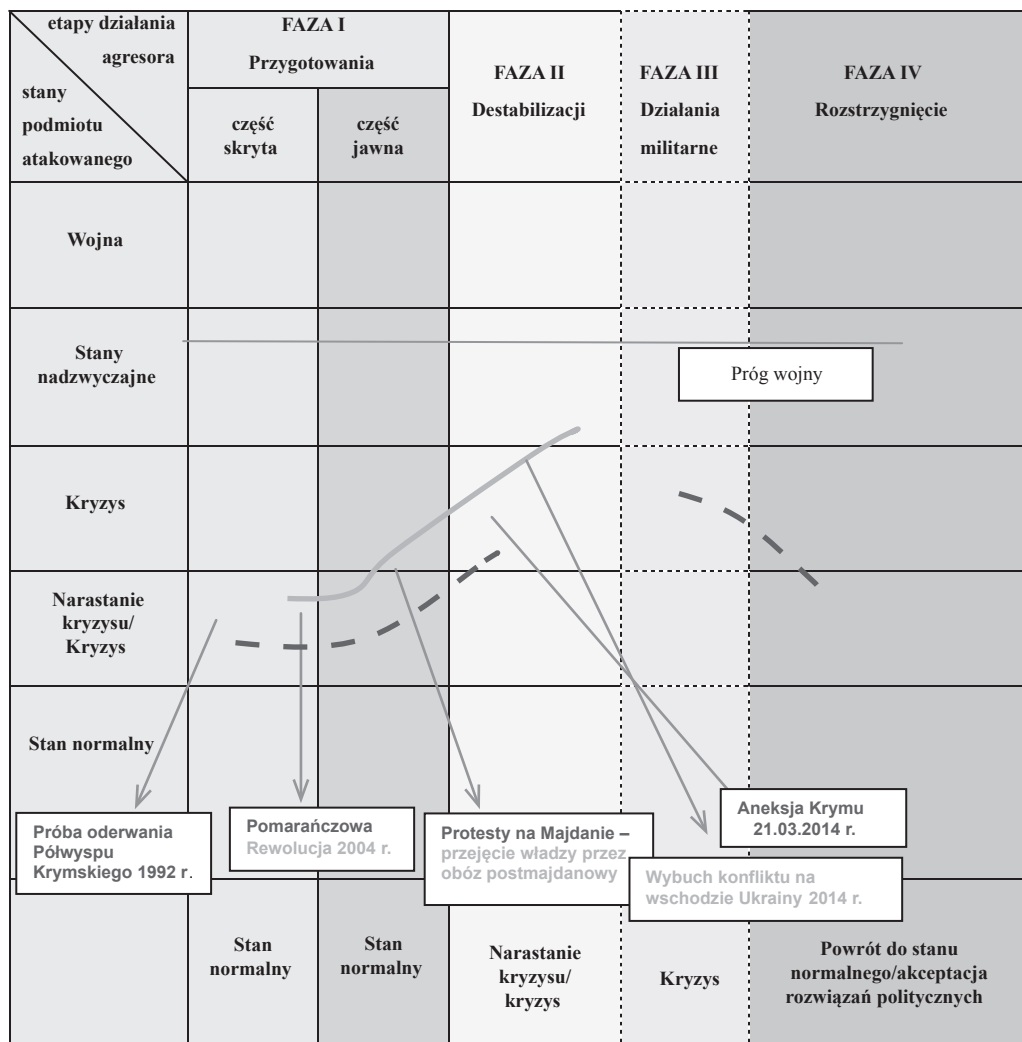
Wschodniej Ukrainy wyjeżdżała za pracę do Rosji, potwierdzając wyższy standard oraz pensje u wschodniego sąsiada. W drugą stronę działał przekaz osób z Zachodniej Ukrainy pracujących w Czechach, Słowacji, na Węgrzech czy w Polsce.

W trakcie protestów na Euromajdanie media rosyjskie odegrały kluczową rolę, komentując rozgrywające się tam wydarzenia, politykę UE i USA nie tylko dla odbiorców Federacji Rosyjskiej, ale również na Ukrainie i dla pozostałych zagranicznych odbiorców w rosyjskich mediach anglojęzycznych, takich jak np. *Russia Today*. Sztandarowym tematem mediów rosyjskich w trakcie relacji wydarzeń na Ukrainie było podkreślenie roli na Majdanie nacjonalistów, określanych mianem faszystów. Emitując film *Spadkobiercy Bandery*, jednoznacznie sugerowano, że protesty na Majdanie zostały opłacone przez USA. Efektem tych działań, zwanych „wojną informacyjną”, były protesty 23 lutego w Kerczu i w Sewastopolu na Krymie, a w późniejszym okresie w Donbasie. W trakcie protestów zarówno na Krymie, jak i w Donbasie wymownym symbolem było zdjęcie flagi ukraińskiej z budynków użyteczności publicznej, w celu podkreślenia chęci oderwania się od Kijowa. Demonstranci wznosili hasła: *Berkut to bohaterowie!*, *Chcemy do Rosji! Faszyzm nie przejdzie!* W tej walce propagandowej oliwy do ognia dołądziło ukrzyżowanie orłów przednich, znaku Berkutu, w prywatnym ZOO Janukowycza; wiadomość tę skwapliwie wykorzystały siły prorosyjskie, traktując to zdarzenie jako symbol tego, co stanie się z ludnością, która przeciwstawi się nowej władzy z Majdanu. Dodatkowo ogłoszona „uchwała językowa” potwierdziła te przypuszczenia. Doprowadziło to do eskalacji wydarzeń, w rezultacie doprowadzając do aneksji Krymu oraz konfliktu na wschodzie Ukrainy.

Działania hybrydowe na Wschodniej Ukrainie i aneksja Krymu

Już od pomarańczowej rewolucji widoczne były działania Federacji Rosyjskiej mające na celu zdestabilizowanie polityczne Ukrainy, uzależnienie jej gospodarki oraz zniszczenie zdolności i skuteczności resortów siłowych. Od tej pory widać zintensyfikowane działania we wszystkich obszarach, głównie jednak skoncentrowane w obszarze społecznym i ekonomicznym, przy potężnym wsparciu obszaru informacyjnego. Tu należy zaznaczyć, że realizacji działań sprzyjały problemy ekonomiczne i ubożenie społeczeństwa, jego podział i zachwianie wiary w rząd. Schemat 2. przedstawia kalendarium wydarzeń na Ukrainie na tle faz działań hybrydowych. Potwierdza to brak przewidywania oraz prognozowania politycznego nie tylko elit ukraińskich, ale całego świata demokratycznego. Większość działań była czytelna i miała jasne przesłanie. Podkreśla to całkowity brak analizy perspektywicznej polityki międzynarodowej przez decydentów politycznych, a co gorsza ich doradców oraz ośrodków analitycznych. Aneksja Krymu i konflikt na wschodzie Ukrainy obnażyły słabość świata demokratycznego w realnej ocenie sytuacji oraz w umiejętności analizy wydarzeń, chyba że działania te podejmowane były równolegle, a Federacja Rosyjska mając bogatsze doświadczenie, dysponująca większymi i różnorodnymi możliwościami działań, rozpoznaniem sytuacji, znajomością mentalności, wygrała wyścig o swoje interesy polityczne. Z przedstawionego Schematu 3.

widać, że działania hybrydowe nie muszą dojść do fazy działań militarnych (aneksja Krymu), a zamrożone działania militarne mogą być *de facto* czynnikiem jedynie destabilizacji.

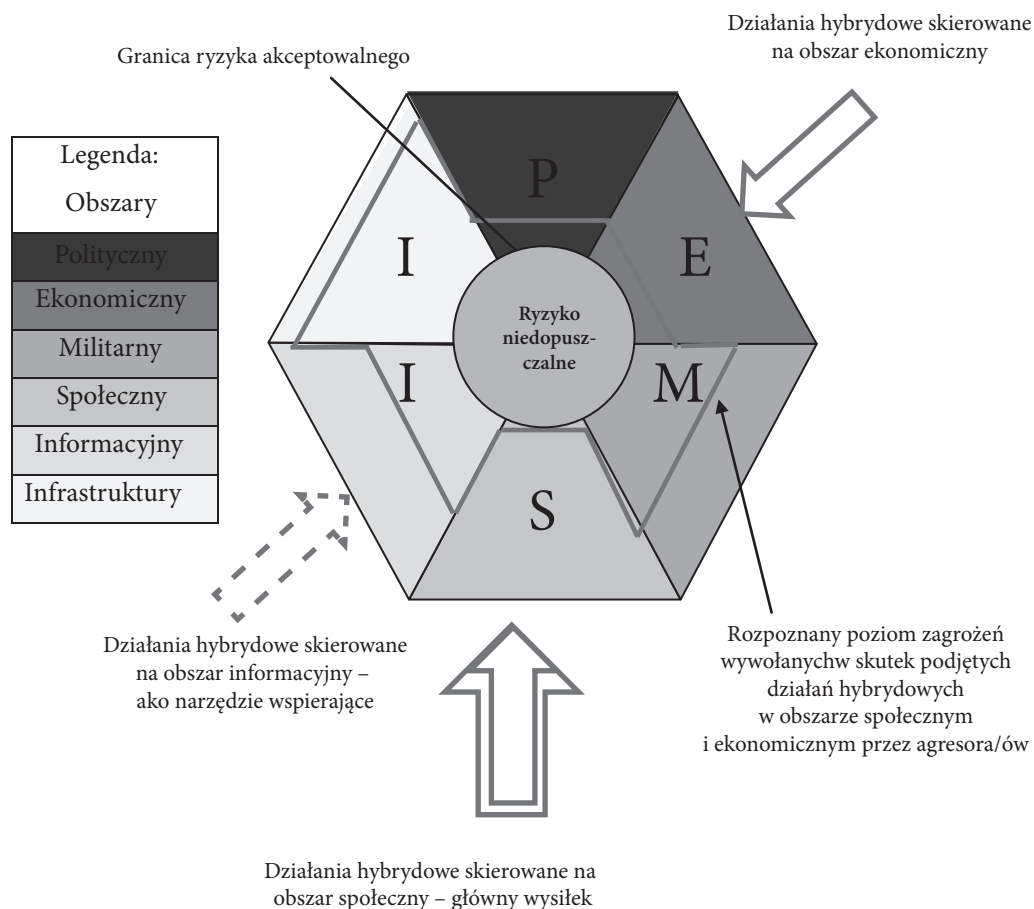
Legenda: — — — Aneksja Krymu; ————— Konflikt na wschodzie Ukrainy

Schemat 3. Kalendarium działań na Ukrainie oraz efekt narastania zagrożeń sterowanych przez przeciwnika z utrzymaniem go poniżej progu wojny.

Źródło: opracowanie własne

Działania hybrydowe na Ukrainie skierowane były przede wszystkim na obszar ekonomiczny i społeczny przy ogromnym wsparciu działań informacyjnych. Rysunek 1.

pokazuje w sposób obrazowy, jak poszczególne obszary oddziałują na siebie wzajemnie, a także zależności pomiędzy poszczególnymi obszarami. Powodzenie działań hybrydowych zależy od realizacji celów pośrednich w wybranych obszarach. Oddziałują one na pozostałe obszary, zmniejszając ich odporność, a zwiększając podatność. De facto w wyniku tych działań każdy obszar PEMSII zostaje pośrednio zaatakowany nawet bez konkretnej ingerencji agresora, a w następstwie przyczynowo-skutkowym.

Rys. 1. Osiągnięcie akceptowalnego ryzyka w poszczególnych obszarach PEMSII.

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc powyższe pod rozwagę, należy zaznaczyć, że jedną z cech działań hybrydowych jest ich niska przewidywalność oraz możliwość utajnienia prawdziwych intencji przez potencjalnego przeciwnika, zwłaszcza w fazie przygotowawczej. Dodatkowo we współczesnym świecie widać wśród politycznych decydentów niebezpieczne tendencje do przesuwania granicy akceptowalnego ryzyka. Polityka taka w wymiarze długoter-

minowym może mieć nieodwracalne skutki, a ewentualne przeciwdziałanie będzie już spóźnione lub co gorsza niemożliwe.

Należy mieć na uwadze, że potencjalny przeciwnik dysponując szerokim wachlarzem możliwych narzędzi do zastosowania i znając najbardziej podatne obszary, wykorzystuje w sposób jak najbardziej nieprzewidywalny, a scenariusz działań raz podjętych ulegnie modyfikacji i będzie dotyczył różnych obszarów w zależności od ich odporności i podjętych przeciwdziałań. Poszczególne podmioty w danych obszarach PEMSII, które są zależne od polityki danego państwa, wykazują dużą podatność na działania hybrydowe. Należy pamiętać, że lekceważenie wyraźnych symptomów oraz brak przewidywania i prognozowania politycznego doprowadziły w historii do katastrofy i upadku nie tylko państwa, ale imperia i całe cywilizacje. Każde lekceważenie zagrożenia lub ignorowanie go, mimo wyraźnych sygnałów, zawsze doprowadzi do katastrofy. Lekcja ukraińska powinna uczyć przede wszystkim elity rządzącej, że odsuwanie niebezpieczeństwa i przesuwanie granic ryzyka akceptowalnego nie jest żadnym rozwiązaniem.

Siły Zbrojne Ukrainy pod presją działań hybrydowych

Aneksja Krymu oraz próba oderwania Wschodniej Ukrainy pokazała słabość nie tylko polityczną, ale przede wszystkim militarną oraz odpowiedzialnych resortów siłowych państwa ukraińskiego. W związku z tym istotna jest odpowiedź na pytanie, jak i czy agresor prowadził działania hybrydowe w obszarze militarnym, by zapewnić sobie swobodę w podjętych działaniach, czyniąc Siły Zbrojne Ukrainy bezużytecznymi? Przede wszystkim, wyszkolona i uzbrojona w nowoczesny sprzęt, dysponująca arsenałem broni jądrowej, mająca ogromne zaplecze przemysłu zbrojeniowego światowego formatu armia ukraińska lat 90. utraciła swoją dawną potęgę. Przyczyn tego stanu rzeczy nie należy szukać tylko w celowych działaniach potencjalnego agresora. Przede wszystkim na początku XXI wieku nastąpiła marginalizacja sił zbrojnych, uważano ją za zbędny balast dla ekonomii państw, nie tylko na Ukrainie, ale w całej Europie (Jean, 2004, s. 29). Dodatkowo zacofanie technologiczne, infrastrukturalne, ekonomiczne, zmniejszenie zapotrzebowania na wyroby zwłaszcza przemysłu ciężkiego wymusiły na politykach ukraińskich daleko idącą redukcję sił zbrojnych. W latach rządów suwerennej już Ukrainy kolejny z ministrów obrony⁶ przedstawiał swój plan modernizacji i restrukturyzacji armii. W dodatku każdy z ministrów oraz rządzących miał inną koncepcję co do przyszłości armii i jej przyszłych zadań. Generalnie to żaden takowej nie miał, a armia dla rządzących stanowiła jedynie ciężar. Dlatego głównymi założeniami poszczególnych reform była po prostu redukcja oraz wyprzedaż sprzętu i uzbrojenia: plan ministra Konstantyna Morozowa z 1992 r. zakładał przede wszystkim redukcję liczebności armii; plan ministra Witalija Radeckiego z 1994 r. przewidywał dodatkowe zmniejszenie etatowe liczby oficerów i chorążych o 30%; plan ministra Walerija Szmarowa z 1998 r. zakładał kontynuację redukcji stanu osobowego oraz sprzętu. W sumie

⁶ Plany reorganizacji armii autorstwa: ministra Morozowa z 1992 r., Radeckiego z 1994 r. Szmarowa z 1998 r.

utworzenie 7 korpusów – 5 zmechanizowanych, 1 pancernego, 7 brygad zmotoryzowanych, 3 brygady pancerne.

Wspomniane plany reform miały na celu jedynie redukcję personelu sił zbrojnych oraz wyprzedaż sprzętu, żaden z nich nie był poparty analizą potrzeb, trendów, a tym bardziej ewentualnych zagrożeń i zwiększenia lub utrzymania potencjału siły bojowej. Żadne ćwiczenia nie opierały się na realnym przeciwniku. Dodatkowo zarówno decydenci, jak i dowodzący armią nie mieli wizji co do przyszłych sojuszy oraz ewentualnego przeciwnika. Nikt z rządzących nie brał pod rozwagę ryzyka rozpadu państwa na skutek pogłębiających się podziałów społecznych, choć te były już mocno widoczne przede wszystkim po wynikach wyborów. Spotkanie decydentów Krymu i obwodów Wschodniej Ukrainy na czele z politykami Federacji Rosyjskiej w 2004 r. nie pozostawiało złudzeń co do zamiaru podziału Ukrainy oraz przyszłych ewentualnych działań Federacji Rosyjskiej. Częste zmiany oraz redukcje wpływały destruktywnie na morale wojska. Spadek wpływów do budżetu oraz szalejąca inflacja dodatkowo doprowadziły do degradacji sił zbrojnych. Plan modernizacji polegał na tzw. kanibalizmie technicznym. Produkcja zbrojeniowa w większości oparta była jedynie na eksporcie, a nie produkcji na potrzeby własnej armii.

Po wyborze w 2010 r. prorosyjskiego prezydenta Janukowycza szansa odbudowy struktur oraz zdolności sił zbrojnych została utracona. Gwoździem do trumny dla sił zbrojnych była zapowiedź reformy MON Ukrainy, planowanej na lata 2012–2017, która obejmowała zmniejszenie liczebności armii do poziomu ok. 55 tys. żołnierzy zawodowych i 15 tys. pracowników cywilnych, w celu doprowadzenia do całkowitej profesjonalizacji wojsk (Nowa Strategia). Oznaczało to poważną redukcję i tak zdziesiątkowanej armii. Obawy wojskowych o utratę i tak słabo opłacanej pracy były bardzo poważne, co nie sprzyjało podniesieniu morale, które i tak były bardzo niskie.

Można założyć, że rezygnacja z nakładów na armię po ostatniej pseudoreformie była celowym działaniem, mającym na celu pogłębienie zapaści oraz uniemożliwienie tym samym ewentualnej integracji ze strukturami NATO będącej celem pośrednim polityki zwolenników prozachodnich. Największym zagrożeniem militarnym dla Federacji Rosyjskiej przy zbliżeniu się Ukrainy ze strukturami zachodnimi była ewentualna utrata Półwyspu Krymskiego, tym samym okna na Morze Czarne.

W związku z powyższym rozkład armii ukraińskiej zapewniał możliwość ewentualnej łatwej ingerencji w wewnętrzne sprawy Ukrainy. Słabość armii wkrótce miała się potwierdzić i to w decydujących momentach krótkiej historii niepodległej Ukrainy. W 2013 r. ukraińskie wojska lądowe liczyły łącznie 57 tys. żołnierzy (*ibidem*), armia mogła skierować do walki teoretycznie 38–39 tys., a praktycznie do 32–35 tys. żołnierzy (Ukraine Military Strength) – dla porównania w latach 90. ubiegłego wieku Siły Zbrojne Ukrainy wynosiły 780 tys. żołnierzy. Warto zaznaczyć, że z meldunku gen. Mychajła Kowala z Ukraińskiej Straży Granicznej wynikało, że liczebność rosyjskich formacji na półwyspie to około 30 tys. żołnierzy, przy limicie 12,5 tys. (<http://www.defence24.pl/126004,rosja-wzmacnia-wojska-na-krymie>).

Z analizy wynika niezbicie, że stosunek sił był wyraźnie na korzyść Federacji Rosyjskiej. Dodatkowo stan techniczny oraz morale wojsk ukraińskich były mocno kontro-

wersyjne, siły zbrojne były fikcją i istniały teoretycznie. Podziały społeczne ukształtowane przez ostatnie dziesięciolecia sparaliżowały możliwość użycia i tak słabych wojsk. Świadczyć może o tym przechodzenie części służb porządku publicznego oraz żołnierzy na stronę Federacji Rosyjskiej. Potwierdzeniem obaw niesubordynacji były późniejsze wydarzenia dopuszczania się zdrady przez pracowników resortów siłowych. Najgłośniejszy jest przykład wysłania do walki z separatystami na wschodzie Ukrainy 25. brygady wojsk powietrznodesantowych, która w całości przeszła na stronę sił separatystycznych (www.defence24.pl/75831,wojsko-i-sluzby-przechodza-na-strone-separatystow-kto-zatrzyma-rosje-na-wschodzie-ukrainy). Z tego stanu doskonale zdawali sobie sprawę zarówno politycy postmajdanowi, jak i dowódcy wojskowi. Skierowanie wojsk na Krym przypieczętowałoby rozpad Ukrainy. Tym bardziej że lokalna ludność oficjalnie deklarowała poparcie dla Rosji. Świadomi tej sytuacji byli również rosyjscy planiści operacji zajęcia półwyspu oraz działań na wschodzie Ukrainy.

Niski potencjał bojowy armii powodował, że jej rolę w pierwszej fazie konfliktu w 2014 r. przejęły bataliony ochotnicze, tworzone od nowa na bazie ukraińskiego Korpusu Ochotniczego. W swoich szeregach często skupiały one byłych weteranów walk z Afganistanu w czasach ZSSR oraz z Czeczeni, Gruzji i Abchazji, walczących przeciwko Rosji oraz protestujących z Majdanu. Na terenie Centralnej, a przede wszystkim Zachodniej Ukrainy powstawały punkty werbunkowe oraz wolontariaty zbierające żywność, przybory toaletowe itp. dla tworzących się w większości spontanicznie batalionów. Należy zwrócić uwagę, że pierwsze rekrutacje odbywały się przez różne ugrupowania nacjonalistyczne, skupione w większości wokół Prawego Sektora, nowo powstałej partii po protestach na Majdanie⁷.

Bataliony ochotnicze na długo stanowiły jedyną siłę zdolną do przeciwstawienia się zbuntowanym obwodom, regularna armia często stanowiła tylko odwód lub wsparcie ogniowe i to dopiero od połowy 2014 r. ukraiński Korpus Ochotniczy powołany został na podstawie art. 65 ukraińskiej konstytucji, który głosi: „Obrona Ojczyzny, niepodległości integralności terytorialnej Ukrainy, okazywanie szacunku jej symbolom państwowym są obowiązkiem obywateli Ukrainy”. To dzięki obronie terytorialnej zatrzymano marsz samozwańczych jednostek, oczywiście przy ogromnych stratach własnych. Wielu ochotników dostało się do niewoli, byli wśród nich ochotnicy z batalionu AZOW, zwani cyborgami, którzy wraz z garstką żołnierzy odpierali ataki sił rosyjskich i Donieckiej Republiki Ludowej na lotnisko w Doniecku (Potocki, 2015). Jeńcy, wbrew międzynarodowemu prawu wojennemu, zostali przeprowadzeni ulicami Doniecka w marszu hańby. Do tej pory wielu przebywa w niewoli na terenie Donbasu oraz Federacji Rosyjskiej. Zniszczone egzemplarze techniki bojowej w strefie ATO potwierdzają, iż *gros* wysyłanego sprzętu to przestarzałe egzemplarze z lat 70. i starszych o końcowych resursach użytkowania. Potwierdza to fakt, że Federacja Rosyjska, podobnie jak w Afganistanie, dozuje sprzęt w zależności od potrzeb czy możliwości przeciwnika. Dodatkowo stanowi to również potwierdzenie, że separatyści bazują na starym ukraińskim sprzę-

⁷ Prawy Sektor (ukr. Правий Сектор) – ukraińskie ugrupowanie opozycyjne początkowo o charakterze niesformalizowanego ruchu nacjonalistycznego, a następnie (marzec 2014) partii politycznej.

cie wyremontowanym na potrzeby operacji, a nie są posiłkowani ze strony Rosji. Sprzęt ten był wystarczający do przeciwstawienia się lekko uzbrojonym, przeważnie tylko w broń strzelecką i ręczne wyrzutnie, oddziałom ochotniczym. Słabe wyszkolenie, zwłaszcza na poziomie zgrania kompanii, oraz posiadane uzbrojenie batalionów ochotniczych sprawiało, że odnosili one sukces jedynie w przypadku walki z również ochotniczymi formacjami rekrutującymi się z separatystów i tzw. rosyjskich doradców wojskowych. Przy włączeniu się zaś regularnych pododdziałów FR poniosły druzgocące klęski. Oczywiście przyczyn ich klęsk można doszukiwać się nie tylko w uzbrojeniu, zaopatrzeniu, niekompatybilnych systemach łączności itp., jednak za najistotniejsze przyczyny uznaje się brak koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi batalionami, słabe wyszkolenie na poziomie plutonu lub kompanii, zdobywane jedynie w trakcie walk, niską dyscyplinę oraz poziom kompetencji w zakresie dowodzenia Sztabu Generalnego Ukrainy (SG UKR), co zostało w pełni obnażone podczas toczonych walk. W rezultacie publicznej krytyki realizacji dowodzenia SG UKR oraz obarczania winą za swoją nieudolność batalionów ochotniczych i w rezultacie porażki na polu walki przy ogromnych stratach w ludziach i sprzęcie część z nich wycofała się z walk. Nastąpiła również olbrzymia rywalizacja pomiędzy nowo tworzoną armią a batalionami ochotniczymi nie tylko w sferze militarnej, ale przede wszystkim politycznej. Bataliony traktowane były jako zbrojne ramię ewentualnej opozycji mogącej zagrozić funkcjonowaniu państwa. W związku z tym wiele wysiłku poświęcono odbudowie struktur armii przy jednoczesnym niszczeniu struktur ochotniczych. Dzięki własnemu zapleczu metalurgicznemu i zbrojeniowemu oraz kilku mobilizacji celem przeszkolenia rezerw osobowych Siły Zbrojne Ukrainy odzyskują swoją zdolność. Należy zauważyć, że aktualnie armia ukraińska jest jedną z większych w Europie i wciąż się rozwija. Budżet MON Ukrainy na 2017 r. szacowany jest na 5% PKB (Materniak D., *Perspektywy Sił Zbrojnych Ukrainy na 2017 rok. Jakie priorytety?*) przy niecałym 1% PKB przed konfliktem. Dodatkowo armia ta jest przeszkolona w realnych warunkach bojowych, z wymagającym przeciwnikiem w odróżnieniu od armii NATO, której doświadczenie bazuje w zasadzie na misjach stabilizacyjnych, z przeciwnikiem o wiele słabszym.

Podsumowanie

Już w 1991 r. po referendum dotyczącym niepodległości Ukrainy wiadomo było, że suwerenność Krymu jest iluzoryczna i zależeć będzie od tego, czy niepodległa już Ukraina wykorzysta czas przemian wewnątrz kraju oraz regres i piętrzące się problemy Rosji w latach pierestrojki. Zatem należy wnioskować, że jednym z głównych warunków stabilizacji i integracji społeczeństwa, nie tylko krymskiego, była materialna poprawa jego bytu. Na wschodzie Ukrainy sytuacja była znacznie korzystniejsza – za niepodległością Ukrainy opowiedziało się prawie 80% respondentów. Wynika z tego, iż najwięcej winy za popełnione błędy ponoszą sami Ukraińcy, zwłaszcza dwie pierwsze ekipy obozów rządzących. Przełomem była pomarańczowa rewolucja, która zdecydowanie wskazała przyszły kierunek, jaki powinna obrać Ukraina, tym bardziej że miała ona wzór w Polsce czy

krajach bałtyckich. Był to czas, gdy oczy całego zachodniego świata zwróciły się w jej kierunku. Rosja doskonale zdawała sobie sprawę z tego, że Ukraina może wyjść ze strefy jej wpływów. W konsekwencji nieudolnych rządów pierwszych ekip, które spowodowały frustrację i głęboki podział społeczeństwa oraz zapaść gospodarczą, działania prowadzące do rozpadu Ukrainy przez FR były ułatwione, a nawet zachęcały do podjęcia tych działań, zważywszy na poparcie wschodniej części Ukrainy oraz Krymu.

Należy wspomnieć, iż podczas pomarańczowej rewolucji sytuacja ekonomiczna Rosji była znacznie lepsza niż na początku lat 90., mimo prowadzonej drugiej wojny w Czeczenii. Wprowadzane przez W. Putina reformy, które według jego zamierzeń na początku miały jedynie ustabilizować sytuację, odniosły sukces. Prognozy wielu ekonomistów, zwłaszcza zachodnich, dotyczące wzrostu gospodarczego dla FR były optymistyczne, a polityka nowego prezydenta Władimira Putina zapewniała nie tylko stabilizację kraju, ale w dalszej perspektywie jego rozwój. Dotyczyło to również przewartościowania Sił Zbrojnych Federacji rosyjskiej nie tylko pod względem wyposażenia, ale mentalnym. W tym czasie Rosja była pozytywnie postrzegana, zwłaszcza przez mieszkańców wschodniej części Ukrainy oraz Krymu. Sprzyjało to działaniom mogącym zatrzymać marsz Ukrainy na zachód. Mając tak podatne środowisko polityczne, ekonomiczne, militarne, a przede wszystkim społeczne, Rosja intensyfikowała działania określane hybrydowymi. Działania te ukierunkowane były przede wszystkim na wstrzymanie wprowadzania reform oraz efektywnej walce z oligarchią, korupcją i wprowadzeniu rządów prawa. Dodatkowo celem FR była kontynuacja działań przyczyniających się do pogłębiania zapaści ekonomicznej oraz do utrzymania podziałów społecznych pomiędzy Wschodnią a Zachodnią Ukrainą, w tym Krymu. W tym czasie Rosja znacząco zintensyfikowała działania informacyjne mające na celu wsparcie nostalgicznych pobudek za utraconą Rosją, w zwłaszcza językiem rosyjskim, miało to przygotować ludność rosyjskojęzyczną na zdecydowaną reakcję przy obraniu drogi prozachodniej przez Kijów.

Przedstawione dane dotyczące rozwoju sytuacji na Ukrainie oraz konsekwencji w postaci aneksji Krymu i konfliktu na wschodzie Ukrainy uwiaryściły, że proces ten był wieloletni i gruntownie przygotowany poprzez stworzenie odpowiedniego podłoża politycznego, ekonomicznego, społecznego, militarnego i informacyjnego. Widać tu, jak poszczególne zagrożenia zależą od siebie i oddziałują wzajemnie na poszczególne obszary PEMSII, można je porównać do naczyń połączonych. Eskalacja tych zagrożeń jest efektem przyczynowo-skutkowym, lekceważenie danego zagrożenia w jednym obszarze skutkuje eskalacją zagrożeń w pozostałych obszarach, dlatego tak ważne jest współdziałanie międzyresortowe. Dodatkowo waga jednego zagrożenia w każdym z obszarów może mieć inną wartość i przez to pozostać zlekceważona.

Kluczowym okresem jest 2004 r., od tego bowiem roku można zauważyć jawne działania FR. Analiza wydarzeń historycznych i nieugiętość nacjonalistów ukraińskich jeszcze za czasów ZSSR nie pozostawiała złudzeń co do dalszej drogi Ukrainy. Federacja Rosyjska doskonale zdawała sobie z tego sprawę, jak również z nieuchronności konfliktu. Pozostało jej jedynie dobrze się do tego przygotować.

Reasumując, władze na Kremlu bardzo dobrze znały niemoc Ukrainy w 2014 r. Analizując sposób podjętych działań hybrydowych, należy pamiętać, że każde tego ro-

dzaju przedsięwzięcia muszą posiadać sprzyjające warunki zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, a scenariusz podjętych działań dla każdego podmiotu będzie inny. Wniośki z podjętych działań hybrydowych w stosunku do Ukrainy oraz sama aneksja Krymu i konflikt na wschodzie Ukrainy, a zwłaszcza jego geneza i nieszablona realizacja, stanowią cenny materiał do badań nad współczesnym bezpieczeństwem.

Należy zauważyć, że większość działań hybrydowych prowadzonych przez potencjalnego agresora/ów i mających na celu uzależnienie i osłabienie danego podmiotu państwowego realizowana jest w okresie pokoju i zgodnie z istniejącym prawem, zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. Z analizy danych wynika, że podmioty zależne od polityki danego państwa lub grupy państw są bardzo podatne na zagrożenia hybrydowe, dotyczy to również sił zbrojnych.

BIBLIOGRAFIA

- Berzins J. (2014), *Russia's New Generation Warfare in Ukraine. Implications for Latvian Defense Policy*. National Defence Academy of Latvia. Policy Paper, nr 2.
- Dębczak A., Pawlak C., Keplin J. (2015), *Analityczny model oceny hybrydowości współczesnych konfliktów*, Zeszyty Naukowe AON, nr 2/(99).
- Герасимов В. (2013), Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий, Военно-Промышленный Курьер, номер 8 (476), 27.02-05.03.2013 года.
- Jean C. (2004), *Geopolityka*.
- Lalpychak Ch. (1991), *Independence – over 90% vote yes in referendum, Kravchuk elected president of Ukraine*, The Ukrainian Weekly [online] 8.12.1991. Pobrano 04.02.2016z: <http://www.ukrweekly.com/old/archive/1991/499101.shtml>
- Koncepcja udziału SZ RP w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym*.
- Pawlak C. (2017), *Zrozumieć hybrydę*, Przegląd Sił Zbrojnych, nr 4.
- Pawlak C., Keplin J. (2016), *Hybrydowość wyzwaniem dla bezpieczeństwa przyszłości*, Biuletyn CDiS SZ, nr 2.
- Pawlak C., Keplin J. (2016), *Aneksja Krymu w kontekście działań hybrydowych*, Kwartalnik Bellona, nr 3.
- Materniak D. (2017), *Perspektywy Sił Zbrojnych Ukrainy na 2017 rok. Jakie priorytety?* (online). Pobrano 07.03.2017 z: <http://www.defence24.pl/513785,perspektywy-sil-zbrojnych-ukrainy-na-2017-rok-jakie-priorytety>
- Mękiszak M. (2014), *Doktryna Putina. Tworzenie koncepcyjnych podstaw rosyjskiej dominacji na obszarze postradzieckim*, Komentarze Ośrodka Studiów Wschodnich, nr 131 z 28.03.2014.
- Mickiewicz P. (2016), *Obszar czarnomorski i Morze Śródziemne w polityce Rosji*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, vol. 10 nr 1.
- Niedzielski D. (2016), *Zagrożenia hybrydowe. Podstawowe informacje i zdolności Sił Zbrojnych RP*, Kwartalnik Bellona, nr 2 (685).
- Potocki M. (2015), *Żołnierze, naukowcy, bezrobotni... Cała prawda o cyborgach z Doniecka* 22.01.2015 r. Pobrano 07.3.2017 z: <http://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/481034,cyborgi-z-doniecka-ustapili-lotniska-bohaterowie-ukrainy.html>
- Racz A. (2015), *Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist*, The Finnish Institute of International Affairs, 2015nr. 45.
- Regina-Zacharski J. (2015), *Ukraina 2014–2015: Wojna (nie)hybrydowa*, Zeszyty Naukowe AON nr 3(100), Warszawa.
- Rosja wzmacnia wojska na Krymie*. [online], 17.09.2014. Pobrano 30.01.2016 z: <http://www.defence24.pl/126004,rosja-wzmacnia-wojska-na-krymie>

- Środki aktywne jako niemilitarne zagrożenia dla Polski.* Warszawa 28.02.2017 r. Pobrano 10.01.2016 z: <http://wyborcza.pl/1,91446,15533473>,
- Siły Zbrojne Ukrainy. Stan na połowę 2015 r.* <http://www.nowastrategia.org.pl/sily-zbrojne-ukrainy/> [dostęp: 05.02.2016].
- Ukraina razem czy osobno?* [online], 29.11.2004 <http://www.psz.pl/162-wschod/ukraina-razem-czy-osobno> [dostęp: 02.02.2016]
- Ukraine Military Strength. GFP Power Index rating.* Pobrano 05.02.2016, z: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Ukraine
- Ukraińskie jednostki ochotnicze.* Pobrano 03.01.2017, z: <https://obronanarodowa.pl/forum/viewtopic/topic/521> publikacja 20-06-2015
- Вибори народних депутатів України 28 жовтня 2012 року (ukr.). cvk.gov.ua, 8 listopada 2012.
- Wojsko i służby przechodzą na stronę separatystów. Kto zatrzyma Rosję na wschodzie Ukrainy?* [online] 14.04.2014 r. Pobrano 05.02.2017, z: <http://www.defence24.pl/75831,wojsko-i-sluzby-przechodza-na-strone-separatystow-kto-zatrzyma-rosje-na-wschodzie-ukrain>